

ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԿԱՄ ԾՐԱԳՐԻ ԽՆԴԻՐԸ
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԽՕՍՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Հրապարակային խօսքի մը կառուցումը տարբերութիւն չունի գրական գործի մը կառուցումէն: Ծրագիր մը աշխատանքը կը դիւրացնէ: Տրուած խնդրին հետ կապ ունեցող գիրքեր, յօդուածներ պիտի կարդացուին, ատոցմէ օգտուելով ծրագիր մը շինելու՝ խօսելու համար: Լաւ ծրագիր մը կազմելու համար երեք խնդիրներ լուծելու է:

Ա. Ի՞նչ մասեր դնել ծրագրին մէջ:

Բ. Այդ մասերը ի՞նչ կարգով դնել:

Գ. Այդ մասերուն ի՞նչ համեմատական ընդարձակութիւն տալ:

Նոյնն է պարագան նարտարապետութեան համար ալ: Այս երեք հարցերը լուծելու համար, ինչպէս բանախօսութեան նոյնպէս եւ բոլոր արուեստի գործերուն մէջ, պէտք է գատորոշել գործին նիւթը եւ գաղափարը: Նիւթը այստեղ գործին ատաղձները, նիւթեղէնը չեն, այլ ենթական: Զօր օրինակ, Նիդէրլանդացի պատմութեան նիւթն է Վարդանանց Պատերազմը. եւ ասիկա գաղափարով մը գրուած է: Նոյն նիւթը ուրիշ մը տարբեր գաղափարով կրնար ներկայացնել: Նկարիչ մը իրեն իրրեւ նիւթ կ'ունենայ տեսարան մը. եթէ ան գաղափար մը չունենայ, արդիւնքը արուեստի տեսակետով կ'ըլլայ ոչնչութիւն: Բուն արուեստագէտը տեսարանին ձեւերը միակ ամբողջի մը մէջ կը մտցնէ, յղացք մը կ'ունենայ: Եւ ասկէ է գանազանութիւնը նկարչութեան տեսակետներուն:

Արդ, երբ խօսուելիք նիւթ մը կայ, գաղափարի մը մէջ պէտք է հանուի, միութիւն մը ստեղծելու համար խօսքին մէջ:

Տեսնենք այդ երեք հարցերը:

Ա. Ի՞նչ մասեր դնել ծրագրին մէջ.

Առաջարկուած խնդիր մը որքան ալ ջնջին

ըլլայ, մասերու անհունութիւն մը կը պարունակէ. ուստի հարկ է ընտրել ծրագրին մէջ անցնելիք մասերը: Ի՞նչպէս պէտք է ընտրել ծրագրին մէջ անցնելիք մասերը: Ի՞նչպէս պէտք է ընտրել: Նիւթը գաղափարով մը պիտի առնենք. եւ անկէ յետոյ պիտի ընդունինք այն բաները որոնք կարելի է այդ գաղափարին բացատրութեան համար: Օրէնքը կամ սկզբունքը պիտի ըլլայ չձգել դուրս ծրագրէն որեւէ բան որ կարելիութիւն ունի գաղափարին համար, եւ դուրս ձգել ամէն բան որ անհրաժեշտ չէ գաղափարին արտայայտութեան համար:

Բ. Այդ մասերը ի՞նչ կարգով դնել. Ասիկա կը լուծուի երբ՝ նորէն դառնանք փրկարար գաղափարին: Այս ինքնին կը հետեւի առաջին խնդրին: Եւ այդ գաղափարէն կը թելադրուի մեզի այն կարգը որ պիտի դնենք մասերուն մէջ: Նիւթ մը շատ կարգերով կարելի է ներկայացնել: Ի՞նչպէս պիտի ընենք կարգի ընտրութիւնը: Գաղափարն է որ պիտի ըսէ: Անիկա ունի նկարագիր մը որ պիտի թելադրէ կարգը: Կարելի է սկզբունքը որոշելն է: Այդ կարգին համար, իրրեւ հրապարակախօսութիւն, կարելի է բաժանում մը կայ: Դասականօրէն ամէն խօսք երեք բաժին կը պարունակէ: Ա.՝ Մուտք՝ Բ.՝ Մարմին: Գ.՝ Վերջաբան: Ասիկա կու գայ ընկերային կեանքի անհրաժեշտ պահանջէն: Հրաւերը նիւթին՝ որ մուտքն է. ձանաչումը՝ որ մարմինն է, նոր բան մը առնելով, ըլլալով, արձակուիլը՝ որ վերջաբանին մէջ կը կատարուի:

Մուտքը երկու բաժին ունի: Յառաջաբան՝ որ նիւթին կապ չունեցող բանով մը կրնայ սկսիլ, ուշադրութիւնները ամփոփելու համար, որմէ յետոյ կը դրուի

ներածութիւնը, որ նիւթին կը պատկանի: Մարմինը նիւթի բաժանումն է կարգի տեսակէտով: Երբ մարմինը կ'աւարտի պէտք է որ գաղափարը իր գորութեանը մէջ յայտնի եւ պայծառ երեւայ. ասիկա վերջաբանին մէջ կ'ըլլայ: Երեքի այս ընթիւնը միշտ պիտի գործադրուի ամէն կէտի վրայ: Նախ իբրեւ վերացական ճշմարտութիւն, ապա անոր իրագործում, եւ յետոյ խտացեալ վերացականութեան քարձրացում:

Գ.- Այդ մասերուն ինչ համեմատական ընդարձակութիւն տալ.- Ասոր լուծման համար ալ գաղափարը անհրաժեշտ է: Իւրաքանչիւր մաս ամբողջովին այնպէս պիտի համեմատի ինչպէս այդ մասին ներկայացուցած նիւթը կը համեմատի գաղափարին հետ ունեցած իր արժէքին: Այդ formula-ն կ'արժէ երբ

բոլոր միւս պայմանները նոյնը պահուին:

Ահա՛ այս խնդիրները աղէկ լուծուած՝ կ'ունենանք լաւ կառուցումը:

Խօսողի մը համար խնդիր է ժամանակը գրաւելը, ինչպէս ֆարտարապետին համար՝ գործածելով բանաստեղծի մը մէկ բացատրութիւնը՝ "Անջրպետը գրաւելը", մոռցնելու եւ լեցնելու համար ժամանակն ու միջոցը: Ունկնդիրները այնպէս մը կապելու է խօսքին որ, ծրագրին իրագործումէն վերջ, անոնք անմիջապէս չհանեն ժամացոյցները նայելու թէ որքան ժամանակ անցեր է:

ՇԱՀԱՆ Ռ. ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ

15 Հոկտ. 1938

ՍՏՈՐԱՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԴՈՅԹԸ ՄԵՐ ԿԵԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Ասիկա ուրիշ մէկ բարդոյթ (complex) մըն է՝ Ստորատեսութեան (Malvoyance = գէշ տեսնել) բարդոյթը: Եթէ ուզենք գտնել բնաբան մը, Նիցշէի մէկ խօսքը շատ աղէկ պիտի յամարէր. "անոնք որ աշխարհը ետեւէն միայն կրնան տեսնել". անոնք որ միայն գէշը, ստորինը կը տեսնեն: Ստորատեսութիւնը պէտք չէ շփոթել յոռետեսութեան հետ, ուր աշխարհը, կեանքը կ'ըմբռնուի իբր գէշ, չար: Բայց յոռետեսը ուզելով չէ որ գէշ կը տեսնէ, այլ այնպէս համոզուած է որ կեանքը գէշ է: Իսկ ստորատեսը գրեթէ անկարող է աղէկը տեսնելու, եւ հաճոյք մը ունի այդպէս տեսնելուն մէջ: Հետեւաբար ահա complex մը, քանի որ մտքի, հոգիի ախտային վիճակ մըն է, ինչ որ կ'արգիլէ ճշմարտը տեսնելէ, որովհետեւ ամէն ինչ գէշ չէ ի վերջոյ: Թերեւս միակ դարմանը՝ հիւանդին գիտակցութեան դիմաց բերելն

է իր վիճակը, բայց այդ ալ մեծ օգուտ մը չունի: Հետեւաբար մեր այս խօսքը նպատակ ունի ֆանտազիան նման ախտ մը:

Այս հիւանդութեան երկու տիպար կարելի է որոշել.

Ա. Ժխտական.

Բ. Դրական.

Ա.- Ժխտական.- Այն՝ որ գուրկ է որեւէ հոգեկան դրական, վեհանձն ուժէ: Այն՝ որու հոգին գուրկ է սիրելու՝ կարողութենէն: Խեղճ մը՝ որ կը նմանի քամուած, կոնծած լեմոնի: Ով որ սիրելու կարողութիւն չունի, սիրելիք բան մը չի գտներ: Որով՝ աշխարհի մէջ իրեն համար ամէն առարկայ կը դառնայ կա՛մ անտարբեր, կա՛մ ատելի: Բնականօրէն մարդուն սիրտը սիրելիք բան մը կը փնտռէ, մինչ ասոնք ատելիք կը փնտռեն: Ասոնք աշխարհը ետեւէն միայն կը դիտեն:

Բ.- Դրական.- Գալով դրական տիպա-